

Актуальна тема номера:

«Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: питання імплементації»*

І. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом — новий правовий формат двосторонніх відносин

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПРАВОВИЙ ІНСТРУМЕНТ

П. ВАН ЕЛСУВЕГЕ
професор європейського права
(Гентський університет, Бельгія)

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі — УА), яка значною мірою стала прикладом для угод про асоціацію з Молдовою і Грузією¹, є «детально розробленою угодою подібного типу, яку коли-небудь укладав Європейський Союз» [1]. Обсяг угоди з 46 додатками [2], протоколами і спільною

декларацією, публікація якої в Офіційному журналі ЄС нараховує близько 2 140 сторінок, вже свідчить про те, що це безпрецедентний як за обсягом, так і рівнем деталізації правовий документ. По суті, УА має на меті поглиблення політичних та економічних відносин між Україною та ЄС шляхом створення розширеного інсти-

* Координатор підготовки матеріалів до актуальної теми — доцент К. Смирнова.

¹ Проте у світлі Європейської політики сусідства (далі — ЄПС) принципів диференціації та спільної власності, всі УА адаптовані до потреб і вимог відповідних сторін. Основними відмінностями між УА з Україною і УА з Молдовою або Грузією є, наприклад, те, що Грузія згадується у преамбулі УА як «східноєвропейська країна» (курсив наш. — П. Ван Е.), і що як УА з Грузією, так і УА з Молдовою не містять положення про заборону дискримінації щодо статусу осіб та руху працівників, визначену статтями 17 і 18 УА між Україною і ЄС. У частині УА стосовно торговельних питань існують важливі відмінності, *inter alia*, наближення законодавств у сфері конкуренції та внутрішнього ринку не передбачені при створенні поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (далі — ПВЗВТ) з Грузією та Молдовою. Також положення, пов'язані з торгівлею енергоносіями та правами інтелектуальної власності, менш детально прописані в УА з Молдовою та Грузією.

туційного механізму і закріплення нових положень щодо наближення законодавства. Особливе значення має прагнення створити ПВЗВТ, що наближає до «поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС»¹. Відповідно, УА належить до окремої групи «інтеграційних угод», тобто угод, які містять принципи, поняття та положення права ЄС, що тлумачаться і застосовуються таким чином, ніби третя держава є його членом². Угоди цього типу є винятковими у практиці зовнішньої діяльності ЄС. Крім добре відомих багатосторонніх Договору про Європейський економічний простір (далі — ЄЕП), Договору про Енергетичне співтовариство (далі — Договір про ЕнергС) і Договір про спільний європейський повітряний простір (далі — ДСЄПП) [6–8], існує мало прикладів двосторонніх угод такого типу [5].

Таким чином, можна стверджувати, що УА між Україною та ЄС є унікальним правовим документом у багатьох аспектах і створює передумови для нового типу інтеграції України в ЄС без набуття формального членства [9; 10]. Вона має три особливості: *всеохоплюючий, комплексний і обумовлений* характер.

По-перше, УА — це *всеохоплююча рамкова угода*, положення якої поширюються на весь спектр відносин між Україною та ЄС. Отже, вона включає в себе положення, що стосуються цілої низки заходів ЄС, у тому числі співробітництво і зближення у галузі спільної зовнішньої політики і політики безпеки (далі — СЗПБ), а також співробітництво у галузі свободи, безпеки

та правосуддя (далі — СБП)³. Крім цього, у зв'язку з включенням в УА положень щодо ядерної енергії та сфер, що входять до компетенції держав-членів, Європейське співтовариство з атомної енергії (далі — Євратом) і всі держави — члени ЄС також виступають договірними сторонами. Лісабонський договір істотно полегшив укладення міжнародних угод, при цьому комплексний характер угоди породжує певні складнощі. Наприклад, положення щодо УА у сфері свободи безпеки і юстиції (далі — СБЮ) не поширюються на Велику Британію та Ірландію як держави — члени ЄС у результаті застосування принципу «опт-аут», наданого відповідно до Протоколу 21 до Договору про Європейський Союз (далі — ДЕС). Однак на ці країни поширюється дія угод як на окремі договірні сторони у зв'язку з їх змішаним характером, і вони можуть прийняти рішення про участь у них у ролі держави — члена ЄС після повідомлення про це Україну. Особливий режим поширюється також на Данію відповідно до Протоколу 22 до установчих договорів ЄС. Комплексний характер УА також передбачає, що деякі сфери співпраці одночасно регулюються вже діючими угодами та зобов'язаннями. Відповідно до ст. 479 УА ці угоди «вважаються частиною двосторонніх відносин, що загалом регулюються цією Угодою, і формують спільну інституційну структуру». Таким чином, УА містить положення, які визначають взаємодію з іншими двосторонніми та багатосторонніми угодами ЄС та спрямовані на забезпечення узгодженого правового регулю-

¹ Слід звернути увагу на пряме посилання на «поступову інтеграцію України у внутрішній ринок ЄС» як одну із цілей УА (ст. 1 (d)). Для порівняння, угоди про асоціацію з середземноморськими країнами і документи, підписані до вступу в ЄС, такі як угоди про стабілізацію та асоціацію (далі — УСА) з балканськими країнами, не містять такого положення. Наприклад, метою УСА є «сприяння форсуванню гармонійних економічних відносин і поступового розвитку зони вільної торгівлі» (ст. 1 (1) (f) УСА між ЄС та Сербією [3]). Угоди про асоціацію з середземноморськими країнами мають на меті «створити умови для поступової лібералізації торгівлі товарами, послугами та капіталом» (ст. 1 (2) УА між ЄС та Марокко [4]).

² Формулювання «інтеграційні угоди» запозичене у М. Мареско [5].

³ Див. розділи II і III УА.

вання відносин між Україною та ЄС¹. Це підтверджує всеохоплюючий характер УА.

По-друге, комплексний характер УА пояснюється не тільки регулюванням усіх сфер відносин, а й поставленими цілями, зокрема, досягненням економічної інтеграції України у внутрішній ринок ЄС шляхом створення ПВЗВТ. Досягнення «поглибленої» інтеграції вимагає значного наближення законодавства, у тому числі складних механізмів забезпечення однакового тлумачення та ефективного застосування відповідного законодавства ЄС [9, 1433].

Останнє, але не менш важливе те, що УА ґрунтується на строгій *обумовленості* (англ. «*conditionality*»). У преамбулі до УА прямо вказано, що «політична асоціація та економічна інтеграція України в Європейський Союз залежатиме від результатів імплементації цієї Угоди, а також *забезпечення Україною поваги до спільних цінностей та досягнення зближення з ЄС у політичній, економічній та правовій сферах*» (курсив наш. — П. Ван Е.). Зв'язок між виконанням зобов'язань третьою країною та поглибленням співпраці з ЄС є ключовою характеристикою ЄПС і Східного партнерства (далі — СП). Раніше цей принцип реалізовувався за допомогою інструментів «м'якого права» (англ. «*soft law*»), таких як плани дій і Порядок денний асоціації. Проте нині він закріплений у юридично обо-

в'язковій двосторонній угоді, якою є УА².

Правові засади і цілі УА

Всеохоплюючий та комплексний характер УА впливає на її правові засади. Рішення про підписання та тимчасове застосування політичних положень УА, яке Рада ЄС прийняла 17 березня 2014 р., поєднує правові засади діяльності ЄС у галузі СЗПБ (статті 31 (1) та 37 Договору про ЄС (далі — ДЄС)) з традиційними положеннями про асоціацію (ст. 217 Договору про функціонування ЄС (далі — ДФЄС))³. З процедурної точки зору, наявність правових засад СЗПБ не відіграє важливу роль, тому що розгляд питань щодо угод про асоціацію вимагає одноголосного схвалення Радою ЄС⁴. Крім того, сфера СЗПБ, визначена в УА, занадто обмежена, щоб скасувати ст. 218 (6) а (і) ДФЄС, відповідно до якої потрібна згода Європейського парламенту для укладення угоди про асоціацію⁵. Проте поєднання правових засад СЗПБ/ДФЄС може бути логічним наслідком існуючої біполярності зовнішньої діяльності ЄС, як це відображено у ст. 40 ДЄС⁶. УА між Україною та ЄС є одним із перших прикладів цієї нової практики, яка впливає зі змін, внесених Лісабонським договором у процедуру проведення переговорів та укладення міжнародних договорів від імені ЄС⁷.

Більш спірне питання стосується ухвалення 27 червня 2014 р. двох окре-

¹ Див., наприклад, ст. 265 УА щодо взаємодії з угодами Світової організації торгівлі (далі — СОТ) і ст. 278 УА — з Договором про ЕнергС.

² Див., наприклад, Порядок денний асоціації Україна-ЄС [11].

³ Рішення Ради ЄС 2014/295/ЄС від 17 березня 2014 р.

⁴ Стаття 218 (8) ДФЄС.

⁵ Згідно зі ст. 218 (6) ДФЄС угода про асоціацію може бути укладена без згоди Європейського Парламенту тільки у випадку, якщо вона стосується «винятково» СЗПБ. У рішенні у справі C-658/11 *Commission v. Council* Суд ЄС роз'яснив, що порядок укладення міжнародних угод визначається у рішеннях Ради ЄС. Отже, тільки у випадку, коли документ стосується винятково СЗПБ Європейський Парламент не бере участі у його прийнятті.

⁶ Див. стосовно цього поєднання [12; 13].

⁷ Єдиний порядок проведення переговорів та укладення міжнародних договорів від імені ЄС закріплено у ст. 218 ДФЄС.

мих рішень Ради ЄС щодо підписання і тимчасового застосування інших розділів УА¹. Незважаючи на пропозиції Європейської Комісії стосовно рішення на засадах ст. 217 ДФЄС, Рада ЄС вирішила «виокремити» положення стосовно статусу громадян третіх країн, які працюють на законних підставах на території держав – сторін УА (ст. 17 УА). Це положення стало предметом окремого рішення Ради ЄС, прийнятого на підставі ст. 79 (2) (b) ДФЄС. Основна причина складнощів полягає в особливому статусі Великої Британії та Ірландії щодо компетенції ЄС у сфері СБЮ. Відповідно до Протоколу 21 до Лісабонського договору обидві країни мають право самостійно вирішувати, чи брати їм участь у прийнятті законодавчих актів у цій сфері [14]. Беручи до уваги той факт, що ст. 17 УА стосується сфери СБЮ, зокрема ст. 79 (2) (b) ДФЄС про права громадян третіх країн, що проживають на законних підставах у державах – членах ЄС, прийняття окремого рішення Ради ЄС було необхідним. Проте це вирішення проблеми викликає багато питань. Стаття 17 УА є невід’ємною частиною асоціації, а тому нерозумно стверджувати, що мета і зміст цього положення відрізняються і не залежать від мети та змісту інших положень УА. Крім того, в останньому рішенні «Європейська Комісія проти Ради ЄС» (справа C-377/12) Суд ЄС (далі – Суд) зазначив, що додавання конкретних правових засад щодо реадмісії громадян третіх країн (ст. 79 (3) ДФЄС), транспорту (статті 91 і 100 ДФЄС) і навколишнього середовища (ст. 191 (4) ДФЄС) не вимагається та незаконно для підписання Рамкової угоди про партнерство і співробітниц-

тво між ЄС та Республікою Філіппіни². На думку Суду, широка сфера застосування статей 207 і 209 ДФЄС, присвячених, відповідно, спільній торговельній політиці та розвитку співробітництва є достатньою підставою для укладення угоди. Звичайно, зміст і цілі УА відрізняються. Однак можна зазначити, що ст. 217 ДФЄС про асоціацію – це «загальне» положення, яке не потребує прийняття окремого рішення Ради ЄС щодо конкретної угоди. Цей підхід підтримує Європейська комісія, а також низка держав – членів ЄС³. Беручи до уваги політичне значення УА, здається малоймовірним, що остаточне рішення використовувати «подвійні» правові засади буде оскаржено в Суді.

Важливо, що рішення Ради ЄС про тимчасове застосування УА не стосується ст. 8 ДЄС [15]. Це положення під назвою «Союз і сусідні держави» було додане Лісабонським договором і наділяє ЄС компетенцією укладати конкретні угоди з сусідніми країнами. Стаття 8 ДЄС передбачає обов’язок ЄС «розвивати особливі відносини з сусідніми країнами з метою сприяння добробуту та добросусідству, заснованому на цінностях Союзу, яке ґрунтується на тісній мирній співпраці». Обидва процедурні та політичні аргументи можуть допомогти встановити, чому ст. 8 ДЄС не визначається як правова засада укладення нової УА.

По-перше, порядок укладення угоди про асоціацію відповідно до ст. 217 ДФЄС добре визначений, у той час як договори ЄС не включають будь-яких процесуальних принципів укладення угод відповідно до ст. 8 ДЄС. Беручи до уваги також її особли-

¹ Це стосується розділу III (свобода, безпека та юстиція), розділу IV (торгівля та пов’язані з торгівлею питання), розділу V (економічне та галузеве співробітництво) і розділу VI (фінансове співробітництво та боротьба з шахрайством).

² Рішення у справі C-377/12 *Commission v Council* від 11 червня 2014 р.

³ Наприклад, в Австрії, Італії, Румунії та Чехії були прийняті заяви стосовно того, що ст. 217 ДФЄС є єдиною правовою підставою укладення угод про асоціацію.

ве закріплення у розділі I «Загальні положення» ДЄС, навряд чи ст. 8 ДЄС може вважатись окремою правовою засадою. Швидше за все, її можна розглядати як політичний інструмент, поряд з основним юридичним положенням ДФЄС щодо зовнішньої діяльності ЄС. У будь-якому разі, з юридичної точки зору посилення на ст. 8 ДЄС не потрібне для укладення угоди про асоціацію, навіть якщо партнер — сусідня країна ЄС.

По-друге, все, що менше, ніж формальне об'єднання на основі ст. 217 ДФЄС, не сприйматиметься східними сусідніми країнами як розширення існуючих договірних відносин [16]. На відміну від ст. 217 ДФЄС ст. 8 ДЄС має чітку *finalité* (мету), тобто «добробут та добросусідство, що характеризується тісним мирними співробітництвом». Наголос на «добробуті» не узгоджується з європейськими прагненнями деяких східних партнерів, зокрема України. У цьому контексті слід зазначити, що від самого початку переговорів українська сторона виступила проти використання терміна «сусідство» у новій угоді, стверджуючи, що Україна є частиною Європи, а не країною-сусідом європейських держав [16]. Тільки після визначення правового статусу, який дипломатично називають «посиленою угодою», у вересні 2008 р. була прийнята Спільна декларація на саміті Україна-ЄС, яка поклала край усім дискусіям та однозначно встановила, що «новою угодою між Європейським Союзом і Україною буде угода про асоціацію» [17]. Ця пропозиція була згодом поширена на всі країни СП [18].

Можливо, це еволюція ЄПС має наслідки для потенційного застосування ст. 8 ДЄС. У той час як ця стаття була запроваджена у ролі підстави для укладення спеціальних «сусідських» угод, висловити пропозицію для обговорення та укладення офіційних угод про асоціацію важко, якщо взагалі можливо, щоб уникнути традиційного застосування ст. 217 ДФЄС¹.

Укладення угод про асоціацію з країнами Європи часто сприймається як трамплін на шляху до членства в ЄС [20]. Наприклад, після церемонії підписання 27 червня 2014 р. глави держав і урядів України, Молдови і Грузії пов'язують укладення УА з їх (довгостроковими) прагненнями отримати членство в ЄС [21]. Однак немає безпосереднього зв'язку між перспективами повного членства в ЄС та асоціацією з ЄС. УА між Україною та ЄС уникає прямих посилань на перспективи майбутнього членства України в ЄС, але декілька разів дипломатично зауважує, що «Європейський Союз визнає європейські прагнення України та вітає її європейський вибір». Це формулювання дещо нагадує формулювання, що використовувалися в угодах із країнами Центральної та Східної Європи². Це не тягне за собою жодних правових чи політичних зобов'язань щодо подальшого розширення ЄС. Таким чином, укладення УА не передуює вступу в ЄС, як, наприклад, УСА з балканськими країнами Західної Європи³, однак і не виключає перспективу членства. У преамбулі йдеться про те, що «ця угода не шкодить і залишає відкритими майбутні відносини

¹ Можливо, ст. 8 ДЄС можна застосовувати як підставу укладення угод із сусідніми країнами, які не обов'язково зацікавлені у формальній асоціації та/або які не прагнуть визнання їх «європейських перспектив» (наприклад, Росія, Швейцарія та невеликі європейські держави) [19].

² Наприклад, у преамбулі до Угоди про асоціацію з Польщею сторони визнали, «що остаточною метою Польщі є набуття членства, а асоціація [...] сприятиме її досягненню». Інакше кажучи, набуття членства розглядається як прагнення держав, які підписали угоди про асоціацію, але не обов'язок, пов'язаний із цим. Див. [22].

³ УСА поширюються на країни Західних Балкан — «потенційних кандидатів на вступ до ЄС». Крім цього, Угода про асоціацію з Туреччиною має на меті «сприяти подальшому вступу Туреччини в [Союз]».

між Україною та ЄС»¹. Крім цього, сторони явно визнають, що «Україна як європейська країна поділяє спільну історію та спільні цінності з державами — членами ЄС і прагне до поширення цих цінностей». Подібність до першого речення ст. 49 ДЄС є очевидною. Крім цього, слід зазначити, що низка положень відображає формулювання копенгагенських критеріїв вступу в ЄС. Політичні критерії, такі як стабільність інститутів, які гарантують демократію, верховенство права, права людини та основні свободи визначаються не тільки як «істотні елементи» УА (преамбула), вони також є невід'ємною частиною встановлення політичного діалогу (ст. 6 УА) і співробітництва у сфері свободи, безпеки та юстиції (ст. 14 УА). На економічному рівні створення ПВЗВТ розглядається як засіб для «завершення переходу [України] до діючої ринкової економіки» (ст. 1 (2) УА). І останнім, але не менш важливим, є те, що УА ґрунтується на прагненні України до «зближення з ЄС у політичній, економічній та правовій сферах».

Однак УА не має на меті підготовку України до вступу в ЄС, а спрямована на формування «тісних і вигідних відносин» (ст. 1 (2) УА). Інакше кажучи, основним завданням УА є забезпечення часткової інтеграції України в ЄС, при цьому не пропонуючи конкретних перспектив членства в ЄС. Добре відомо, що цей процес породжує суттєві проблеми для застосування *acquis* ЄС і, зокрема, для однакового тлумачення і застосування спільних правових

засад у рамках правових систем третіх країн [9, 1433]. З цією метою УА з Україною запроваджує посилений інституційний механізм, розширює умови та передбачає комплексний процес правової гармонізації та вирішення спорів, які відрізняються від інших існуючих моделей інтеграції без набуття членства.

Беручи до уваги всеохоплюючий характер, обумовленість і комплексні механізми зближення законодавств і вирішення спорів УА між Україною та ЄС, разом із угодами про асоціацію між Молдовою та ЄС і Грузією та ЄС, займає особливе місце в системі двосторонніх угод, укладених ЄС із третіми країнами.

УА дійсно є новим правовим документом у практиці зовнішніх відносин ЄС, який має всеохоплюючий, комплексний та обумовлений характер. УА не прирівнюється до Угоди про ЄЕП, яка поширює *acquis* ЄС щодо внутрішнього ринку ЄС на країни Європейської асоціації вільної торгівлі. Як новий правовий документ УА також принципово відрізняється від інших угод із сусідніми країнами ЄС. УА створює єдині правові засади, відмінні від швейцарської моделі галузевих двосторонніх відносин, і секторальних угод, таких як багатосторонній Договір про ЕнергС або ДСЄПП, УА поєднує окремі положення різних угод і політик. Відповідно, формує новий тип інтеграції без набуття членства, з усіма юридичними складнощами, які цей статус породжує.

¹ У відповідь на бурхливі події Майдану і подальші протести Рада ЄС неодноразово наголошували, що «Угода про асоціацію не є кінцевою метою співпраці України з ЄС» (наприклад, про це йшлося на засіданні Ради ЄС з іноземних справ, і було викладено у документі від 10 лютого 2014 р. «Висновки щодо України»). Також на церемонії підписання 27 червня 2014 р. Х. Ван Ромпей заявив, що «угода не є остаточним етапом співпраці». Ці заяви можна розглядати як продуману спробу Ради ЄС підтримати проєвропейські політичні сили в Україні, уникаючи прямих посилань на вступ до ЄС. Більш чіткі перспективи членства України в ЄС окреслювали декілька держав — членів ЄС — Франція та Нідерланди [23].

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *European Council*, Press Remarks by H. Van Rompuy, President of the European Council, following the EU-Ukraine Summit, Brussels, 25 February 2013, EUCO 48/13 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-13-74_en.htm.
2. *Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine of the other part* // Official Journal. — 2014. — L 161.
3. *EU-Serbia SAA* // Official Journal. — 2010. — L 28/2.
4. *EU-Morocco EМАА* // Official Journal. — 2000. — L 70/2.
5. *Maresceau M.* Les accords d'intégration dans les relations de proximité de l'Union européenne // Les frontières de l'Union européenne / C. Blumann (ed.). — Bruylant, 2013. — Pp. 151–192.
6. *Blockmans S., Van Vooren B.* Revitalizing the European «Neighbourhood Economic Community»: The Case for Legally Binding Sectoral Multilateralism. // *European Foreign Affairs Review*. — 2012. — № 17 (4). — Pp. 577–604.
7. *EnC Treaty* // Official Journal. — 2006. — L 198/18.
8. *ECAA* // Official Journal. — 2006. — L 285/3.
9. *Lazowski A.* Enhanced Multilateralism and Enhanced Bilateralism: Integration without Membership in the European Union // *Common Market Law Review* 2008. — № 45 (2). — Pp. 1433–1458.
10. *Van der Loo G.* The EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area: a coherent mechanism for legislative approximation? // *Legislative Approximation and Application of EU Law in the Eastern Neighbourhood of the European Union. Towards a Common Regulatory Space?* / p. Van Elsuwege, R. Petrov (Eds.) Routledge. — 2014. — Pp. 63–88.
11. *EU-Ukraine Cooperation Council*, Recommendation on the implementation of the EU-Ukraine Association Agenda to prepare and facilitate the implementation of the Association Agreement, UE-UA 1057/0923, 23 November 2009, updated in 2011.
12. *Dashwood A.* The continuing bipolarity of EU external action // *The European Union in the World. Essays in Honour of Marc Maresceau* / I. Govaere, E. Lannon, P. Van Elsuwege, S. Adam (eds.). — 2014. — Pp. 3–16.
13. *Adam S.* The Legal Basis of International Agreements of the European Union in the Post-Lisbon Era. — Leiden ; Boston, 2014. — Pp. 65–86.
14. *Protocol (No 21)* on the position of the United Kingdom and Ireland in respect of the area of freedom, security and justice // Official Journal. — 2010. — C 83/295.
15. *Proposal for a Council Decision on the conclusion of the Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part*, COM (2013) 290 final.
16. *Hillion C.* Mapping-out the new contractual relations between the European Union and its neighbours. — Learning from the EU-Ukraine enhanced agreement // *European Foreign Affairs Review*. — 2007. — № 12. — P. 175.
17. *EU-Ukraine Summit*, Joint Declaration, 9 September 2008, 12812/08 (Presse 247).
18. *Eastern Partnership Summit*, Joint Declaration, Prague, 7 May 2009, 8435/09 (Presse 78).
19. *Petrov R., Van Elsuwege P.* Article 8 TEU: Towards a New Generation of Agreements with the Neighbouring Countries of the European Union? // *European Law Review*. — 2011. — № 36. — Pp. 688–703.
20. *Phinnemore D.* Association: Stepping-Stone or Alternative to EU Membership? — Sheffield, 1999.
21. *Retzman A.* Georgia, Moldova and Ukraine cement EU ties, EUobserver, 27 June 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://euobserver.com/foreign/124792>.
22. *Lippert B.* Shaping and Evaluating the Europe Agreements — The Community Side // *Monitoring Association and Beyond: The European Union and the Visegrad States* / B. Lippert, H. Schneider EU gives Ukraine enlargement hint (eds.). — Bonn, 1995. — Pp. 227–229.
23. *EU gives Ukraine enlargement hint* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://euobserver.com/foreign/123078>.

Ван Елсуwege П. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом як інноваційний правовий інструмент

Анотація. У статті аналізуються положення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі – УА). Автор стверджує, що УА створює нові правові засади особливої форми політичної асоціації та економічної інтеграції, які відзначаються трьома особливостями: всеохоплюючим, комплексним й обумовленим характером. Порівнюючи угоди ЄС із третіми країнами, автор вказує на те, що УА є новим правовим документом, який передбачає запровадження нового типу інтеграції в ЄС без набуття членства.

Ключові слова: Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, поглиблена і всеосяжна зона вільної торгівлі, інтеграція, наближення законодавства.

Ван Елсуwege П. Соглашение об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом как инновационный правовой инструмент

Аннотация. В статье анализируются положения Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом (далее – СА). Автор утверждает, что СА создает новые правовые основы особой формы политической ассоциации и экономической интеграции, которые отмечаются тремя особенностями: всеобъемлющим, комплексным и обусловленным характером. Сравнивая соглашения ЕС с третьими странами, автор указывает на то, что СА является новым правовым документом, который предусматривает введение нового типа интеграции с ЕС без формального членства.

Ключевые слова: Соглашение об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом, углубленная и всеобъемлющая зона свободной торговли, интеграция, приближение законодательства.

Van Elsuwege P. The EU-Ukraine Association Agreement as an Innovative Legal Instrument

Annotation. This paper analyses the EU-Ukraine Association Agreement (AA). It argues that this new legal framework, which has the objective to establish a unique form of political association and economic integration, is characterised by three specific features: comprehensiveness, complexity and conditionality. Based upon a comparison with other EU external agreements, it is demonstrated that the AA is an innovative legal instrument providing for a new type of integration without membership.

Key words: European Union, Ukraine, Association Agreement, deep and comprehensive free trade area, integration, legislative approximation.